

УДК 331.5:332 (477)

Л. В. Ярема,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів

і природокористування України "Бережанський агротехнічний інститут"

ORCID ID: 0000-0003-0987-1227

О. І. Замора,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів

і природокористування України "Бережанський агротехнічний інститут"

ORCID ID: 0000-0002-6531-2270

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.12.34

УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПРАЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

L. Yarema,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Economics of Enterprise,

Separated subdivision of NULES of Ukraine "Bereshany Agrotechnical Institute"

O. Zamora,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Economics of Enterprise,

Separated subdivision of NULES of Ukraine "Bereshany Agrotechnical Institute"

LABOR MARKET AND EMPLOYMENT OF THE POPULATION: REGIONAL ASPECT

У статті розглянуто тенденції на ринку праці та зайнятості населення, досліджено демографічний стан, з'ясовано вплив демографічних чинників на зайнятість населення, проаналізовано динаміку чисельності постійного та зайнятого населення України на підставі порівняння базисних темпів зростання/зменшення, здійснено аналіз структури зайнятого населення.

Розглянуто особливості формування і функціонування ринку праці в умовах карантину. Визначено рівень безробіття та основні чинники, що його посилюють.

Проаналізовано роботу служби зайнятості регіону. Встановлено кількість працевлаштованих за сприяння служби зайнятості Тернопільщини та вказані умови і кількість громадян, які отримали допомогу по безробіттю.

Вказано на необхідність розроблення державної підтримки зайнятості населення в короткостроковій перспективі. Обґрунтовано основні напрями вирішення проблем подолання безробіття і зростання зайнятості населення.

The article, based on the state statistical reporting of Ukraine, considers trends in the labor market, examines the demographic situation in Ukraine, clarifies the impact of demographic factors on employment, analyzes the dynamics of permanent and employed population of Ukraine based on a comparison of basic growth / decrease rates. analysis of the employed population.

An analysis of the dynamics and level of unemployment in Ukraine and the region, the main causes of unemployment, the trends of imbalance between labor supply and demand on the basis of indicators of the workload of the unemployed per vacancy. Equalization of the dynamic number of unemployed is carried out.

The level of unemployment in Ukraine and the region, which began to grow rapidly in April 2020, is described. At the same time, the scale of the impact of the COVID-19 pandemic on the development of the situation on the Ukrainian labor market largely depends on the complexity of various industries and sectors of the economy, their suitability for remote forms of organization of their activities. It has been established which categories of workers have suffered the most from the COVID-19 epidemic.

The work of the employment service of Ternopil region is analyzed and the number of able-bodied population who were employed is revealed. The number of current vacancies that were in the regional labor market is indicated. The number of people who received unemployment benefits in 2020 is also shown.

It is pointed out that it is necessary to develop a state employment policy in the shortest possible time. It is justified that in order to solve the problem of unemployment, the state can stimulate private business and state-owned companies so that they do not cut people or even expand the recruitment of labor and expand employment opportunities. The implementation of this policy depends on the amount of funds needed by the economy to go to the infrastructure projects sector, the public finance sector and public procurement. Thus, the state can stimulate demand. There is nothing in the world but to stimulate consumption and economic growth. It is these tools that promote employment.

Ключові слова: ринок праці, управління, зайнятість населення, робоча сила, рівень безробіття, служба зайнятості, допомога по безробіттю та інші.

Key words: labor market, management, employment, labor force, unemployment rate, employment service, unemployment benefits and others.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринок праці і зайнятість населення займають особливе місце в системі ринкових відносин. Більшість економічних, соціальних, демографічних явищ, що протікають у ринковій економіці, прямо або побічно, повністю або частково відображають процеси, що відбуваються на ринку праці. Будучи невід'ємною ланкою сучасної економіки, ринок праці виконує важливу роль у системі відтворення. Зайнятість належить до найважливіших характеристик використання працездатного населення, вона виступає одним з головних індикаторів трансформаційних процесів в економіці, що протягом останнього десятиліття призвели до суттєвого скорочення попиту на робочу силу.

Показники змін зайнятості на регіональному рівні зумовлюються територіальними особливостями області, які мають забезпечувати: співвідношення між працездатною і непрацездатною чисельністю населення; розвиненість і структуру сфери прикладання праці в цій місцевості; об'єднання об'єктів місцевого господарства між собою та кожного з них у складну мережу територіальних товарних ринків тощо.

Протягом останніх років в економіці та політичному житті України відбулися трансформаційні процеси, які відзначилися також на ринку праці та у сфері зайнятості населення. Значними є прояви професійно-кваліфікаційного дисбалансу попиту та пропозиції на національному ринку праці, збільшення навантаження на регіональні ринки праці, зростання рівня безробіття та соціальної напруги в країні. Структурні зрушення на ринку праці обумовлені трансформацією суспільних і економічних відносин у сучасному глобалізованому світі. Посилення конкуренції, розвиток економіки знань, інформаційних технологій, зміни в змісті і формах праці потребують оновлення системи

регулювання ринку праці. Для України та її регіонів також актуальними є внутрішні чинники соціально-економічної нестабільності, пов'язані із посиленням соціальної напруги в суспільстві на фоні зниження рівня життя, погіршенням умов зайнятості, територіальними та професійно-кваліфікаційними диспропорціями між попитом та пропозицією на ринку праці, загостренням ситуації на локальних ринках праці пандемією Covid-19.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розвитку ринку праці України, різноманітні аспекти зайнятості населення, удосконалення механізму її державного регулювання та діяльність державної служби зайнятості є об'єктом наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, О. Грішнєвої, Л. Мармуль, Ю. Маршавіна, А. Казановського, С. Калініна, А. Колода, Е. Лібанової, В. Петюха, Л. Фокас.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз сучасного стану й тенденцій на ринку праці регіону та виявлення проблем зайнятості населення і зростання безробіття.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досліджуючи питання зайнятості населення та ринку праці, слід володіти повною інформацією про особливості формування працездатного населення регіону і його розподіл за сферами зайнятості.

Структура і зайнятості працездатного населення області формувалася під впливом великої кількості взаємопов'язаних і взаємозалежних чинників, інтенсивність дії яких обу-

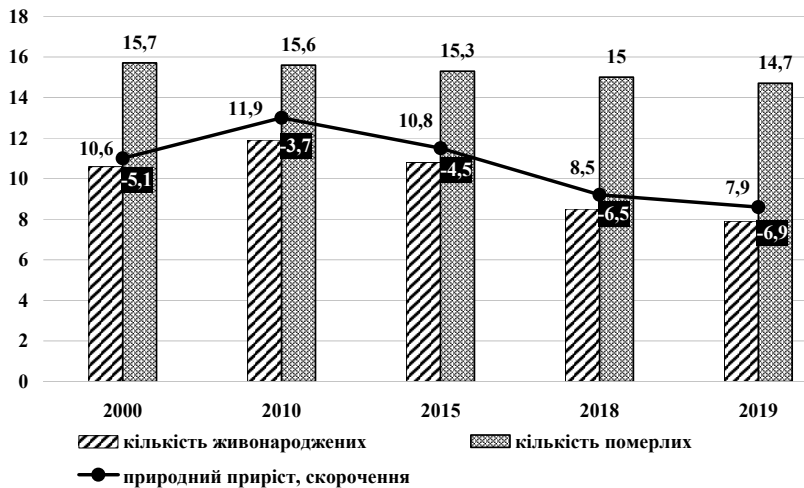

Рис. 1. Природне скорочення населення по Тернопільській області, тис. осіб

Джерело: [2].

мовлено часом. Це зокрема, природні умови, географічне положення, історичні процеси, економіко-географічні особливості розвитку, які істотно вплинули на сучасну спеціалізацію регіону.

Тернопільська область є однією із середньозаселених українських областей. За кількістю жителів область займає 20 місце серед регіонів України, випереджаючи Чернівецьку, Кіровоградську, Волинську, Чернігівську та Херсонську області. Щільність населення області складає 75,66 чол./кв. км (по Україні — 74,12 чол./кв. км). Серед областей Західного регіону за показником щільності населення область займає 5 місце і поступається Львівській (115,51 чол./кв. км), Чернівецькій (111,69 чол./кв. км), Закарпатській (98,36 чол./кв. км) та Івано-Франківській (98,6 чол./кв. км) областям. За даними останнього перепису 2001 року, на території Тернопільської області нараховувалося 1142 тис. осіб, а станом на 1 січня 2020 року — 1038,7 тис. осіб. В області впродовж останніх 20 років спостерігається тенденція до спаду чисельності постійного та наявного населення. Якщо у 2000 році чисельність наявного населення становила 1156,9 тис. осіб, то у 2010 році — 1088,9 тис. осіб, у 2015 році — 1069,9 тис. осіб, у 2019 році — 1042,3 тис. осіб. Загалом за період з 1991 по 2018 рр. цей показник по Тернопільській області скоротився на 104,6 тис. осіб. Впродовж 2019 року чисельність населення Тернопільщини зменшилася на 7184 особи. Зменшення чисельності відбулося за рахунок як природного скорочення — 6858 осіб, так і міграційного — 326 осіб. Відбулося скорочення чисельності як міського, так і сільського населення. Чисельність міського населення скоротилась на 1,0 тис. осіб, а сільського — на 7,4 тис. осіб [1].

Станом на 1 січня 2021 р. чисельність наявного населення в області становила 1030,6 тис. осіб. Упродовж 2020 р. чисельність населення зменшилася на 8,1 тис. осіб, що в розрахунку на 1000 осіб наявного населення становило 7,9 особи

Загальне скорочення населення області в 2020 р. відбулося за рахунок як природного скорочення — 7983 особи, так і міграційного — 150 осіб. Головний чинник формування чисельності населення — природний приріст (скорочення) населення. У 2020 р. природне скорочення населення спостерігалось як у міській місцевості (2100 осіб), так і в сільській місцевості (5883 особи). Значно менший вплив на формування чисельності населення області має міграційний приріст (скорочення) населення. У 2020 р. міграційне скорочення населення області відбулося за рахунок міграційного скорочення в сільській місцевості — 1063 особи, водночас у міській місцевості зафіксовано міграційний приріст населення — 913 осіб.

Третій фактор, що змінює чисельність населення — адміністративно-територіальні перетворення, які спричиняють зміни в кількості міського та сільського населення області та районів. У 2020 р. такі перетворення в Тернопільській області не проводилися.

Крім того, сьогодні формування працездатного населення відбувається в умовах карантину. Міжнародна організація праці представила невтішні дані: пандемія коронавірусу може спричинити гірші наслідки для світового ринку праці, ніж фінансова криза 2008—2009 років [3]. Аналіз кризових явищ на ринку праці України слід провести через аналіз безробіття як показника, який найбільш яскраво проявляється під час економічної кризи і впливає як на соціально-економічний розвиток країни, так і на рівень життя її населення.

Рівень безробіття в Україні стрімко почав зростати у квітні 2020 року. Водночас масштаби впливу пандемії COVID-19 на розвиток ситуації на українському ринку праці значною мірою залежать і від трудомісткості різних галузей та секторів економіки, їх придатності до дистанційних форм організації своєї діяльності. Саме тому найбільш постраждали від епідемії COVID-19 в Україні працівники сфери послуг [4].

Регіональний ринок праці теж зазнав значного навантаження. Значне скорочення зайня-

тості населення за роками одночасно засвідчує зростання безробіття (рис. 2).

Роботу втратили тисячі громадян працездатного віку: як представників інтелектуальної праці, так і найпростіших професій. Протягом квітня-вересня 2020 року падіння попиту спостерігалось в усіх секторах економічної діяльності. Активність пошукачів роботи була незмінною. Станом на 1 вересня 2020 року на обліку в обласній службі зайнятості перебувало 11740 безробітних, що на 50,3% більше, ніж на 31 серпня 2019 року. Із них 56% — жінки. За 8 місяців 2020 року послугами служби зайнятості області скористались 36,1 тис. осіб, з них 24,4 тис. отримали статус безробітного, що на 21,3% більше, ніж за відповідний період 2019 року. 10,6 тис. безробітних були зареєстровані у період карантину з 12 березня по 31 серпня ц.р.

За сприяння служби зайнятості Тернопільщини цьогоріч було працевлаштовано майже 13 тис. осіб. До участі в громадських та інших роботах тимчасового характеру залучено 1355 краян, після їх завершення 489 — отримали постійні місця праці, повідомляє відділ інформаційної роботи Тернопільського обласного центру зайнятості. Кожен четвертий зареєстрований безробітний належить до соціально вразливих категорій населення, більшість з них особи передпенсійного віку. 57,5% безробітних, зареєстрованих в обласній службі зайнятості, працювали на робочих місцях, які не потребували спеціальної підготовки. Послуг служби зайнятості найбільше потребували краяни, які раніше були зайняті у сфері торгівлі — 18%, у державному управлінні й обороні — 16%, у переробній промисловості — 14%. Більшість клієнтів місцевих підрозділів служби зайнятості втратили роботу у період запровадження карантину (з 12 березня по 31 серпня ц.р. зареєстровано 10617 безробітних). Станом на 1 вересня 2020 року на обліку в обласній службі зайнятості перебувало 11740 безробітних, що на 50,3% більше, ніж на 31 серпня 2019 року. Серед них 47% проживають у сільській місцевості, 56% — жінки, більше третини — молодь віком до 35 років, кожен четвертий — має додаткові гарантії щодо сприяння у працевлаштуванні, 54,3% з вищою освітою. Допомогу по безробіттю отримували 9982 безробітних, її середній розмір у серпні 2020 року — 3146 грн

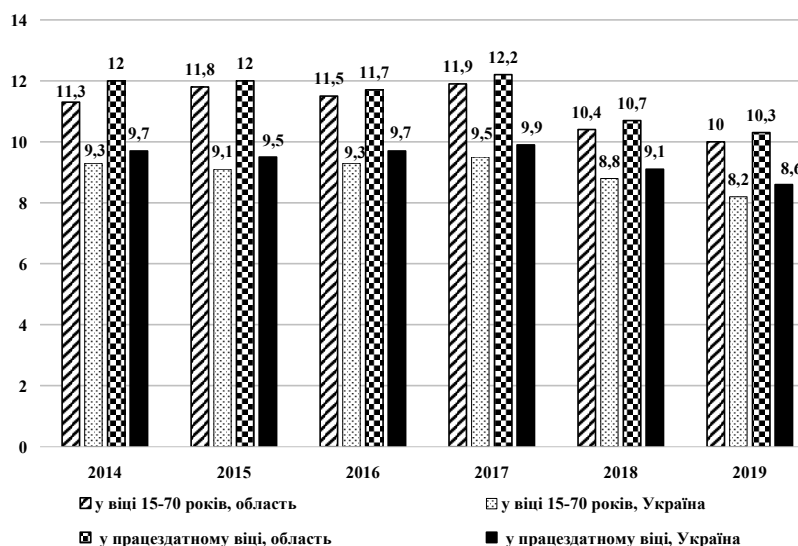

Рис. 2. Рівень безробіття (за методологією МОП), відсотків

Джерело: [2].

Актуальними були 1084 вакансії, що у 2,3 рази менше, ніж було у відповідному періоді 2019 року. Найбільшу потребу роботодавці мають у вчителів, продавців, водіях, кухарях, поліцейських (інспекторах) патрульної поліції, підсобниках, водіях тролейбуса, медсестрах, офіціантах, лікарях. З метою збереження робочих місць, підтримки малого і середнього бізнесу фахівці служби зайнятості Тернопільщини у квітні-серпні 2020 року розглянули 7855 пакетів документів для отримання допомоги по частковому безробіттю на період карантину. Профінансовано 63 млн 27 тис. грн. Такі виплати дозволили зберегти 10 тис. 334 робочих місця, з них 6087 підприємців без найманих працівників [5].

Офіційні дані ринку праці України демонструють не тільки зростання безробіття в другому кварталі 2020 року, а й різке скорочення числа економічно активних громадян. В умовах карантину економічно неактивними були, наприклад, самозайняті та підприємці, діяльність яких була обмежена, та які зайняли вичікувальну позицію, щоб після зняття обмежень цю діяльність відновити.

Також це люди, які не просто втратили роботу, а й припинили її пошуки в силу таких чинників, як відсутність транспорту, щоб до неї дістатися, або проблеми через закриття освітніх установ (ті, кому не було з ким залишити дітей). Сюди ж можна віднести ту частину заробітчан, які повернувшись в Україну в березні, чекали відкриття кордонів з ЄС після локдауну, а тому не поповнили лави безробітних.

Загалом кількість зайнятих скоротилася на 1,2 млн осіб, що повністю відповідає нашій по-

передній оцінці. Згідно з даними, на рівні економіки, ситуація в приблизно рівній мірі вдала як по чоловіках, так і по жінках.

ВИСНОВКИ

Подолання незадекларованої праці та деїнізації заробітної плати є одним із пріоритетних напрямів діяльності Держпраці та її територіальних органів. Адже через тіньовий ринок зайнятості держава втрачає мільйони гривень несплачених податків, а громадяни позбавляються законних соціальних гарантій.

Для того, щоб вирішувати питання безробіття в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі, потребує реформування Служба зайнятості населення, вирішення питань, пов'язаних із професійною орієнтацією людей і надання інформації. Оскільки сьогодні, щоб влаштуватися на роботу, потрібно мати інформацію, яку можна збирати інтернеті. Але ясно, що тут велику роль має відігравати держава.

Для вирішення проблеми поточного безробіття, то тут держава може організувати громадські роботи. Вона також може стимулювати приватний бізнес та державні компанії, щоб вони не скорочували людей чи навіть розширювали набір робочої сили і розширювали можливості для зайнятості. Проведення цієї політики залежить від пріоритетів, які стоять перед країною в соціально-економічному розвитку поточному етапі і в перспективі, і від її фінансових і інституційних можливостей [6].

Економіка потребує коштів для того, щоб вони пішли у сектор інфраструктурних проєктів, сектор публічних фінансів і державних закупівель. Таким чином держава може стимулювати попит. У світі нічого іншого не роблять, окрім стимулювання споживання та економічного зростання. Саме ці інструменти сприяють зайнятості.

Література:

1. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021—2027 роки. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/strategiya-rozvytku-ternopilskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/> (дата звернення: 5.06.2021).

2. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2019 рік. Головне управління статистики у Тернопільській області. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/ks_z1_2019.pdf (дата звернення: 5.06.2021).

3. Барішнікова О.Є. Ринок праці в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. Ринок праці та зайнятість населення. 2018. № 4 (57). С. 5—9.

4. Як пандемія COVID-19 змінила ринок праці в Україні. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104312-ak-pandemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html> (дата звернення: 5.06.2021).

5. На Тернопільщині в 2020 році безробітних на "біржі" стало на 50% більше, ніж торік. Терміново. URL: <https://terminovo.te.ua/news/37453/> (дата звернення: 6.06.2021).

6. Як подолати безробіття в Україні? Експертне опитування. Еспресо. URL: https://espresso.tv/article/2020/07/29/yak_podolaty_bezrobittya_v_ukrayini_ekspertne_opytuvannya (дата звернення: 6.06.2021).

References:

1. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine (2021), "Development strategy of Ternopil region for 2021-2027", [Online], available at: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/strategiya-rozvytku-ternopilskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/> (Accessed 5.06.2021).

2. Holovne upravlinnya statystyky u Ternopilskiy oblasti (2020), "Statistical Yearbook of Ternopil region for 2019", [Online], available at: http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/ks_z1_2019.pdf (Accessed 5.06.2021).

3. Baryshnikova, O.E. (2018), "Labor market in Ukraine: current state and development problems", *Rynok pratsi ta zaynyatist naselelnya*, vol. 4 (57), pp. 5—9.

4. Ukrinform (2021), "How the COVID-19 pandemic changed the labor market in kraine", [Online], available at: <https://www.ua/rubric-society/3104312-ak-pandemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html> (Accessed 5.06.2021).

5. Terminovo (2020), "In the Ternopil region in 2020, the number of unemployed on the "stock exchange" increased by 50% compared to last year", [Online], available at: <https://terminovo.te.ua/news/37453/> (Accessed 6.06.2021).

6. Espresso (2020), "How to overcome unemployment in Ukraine? Expert survey", [Online], available at: https://espresso.tv/article/2020/07/29/yak_podolaty_bezrobittya_v_ukrayini_ekspertne_opytuvannya (Accessed 6.06.2021).

Стаття надійшла до редакції 11.06.2021 р.